

Disney – animacja a musical filmowy. Zmiany w kreacji damskich postaci na podstawie *Aladyna*

Maria Faustyna Gilewicz

Uniwersytet Gdański

Abstract

Disney – animation versus the musical film. Changes in the creation of female characters based on Aladdin

Maria Faustyna Gilewicz, in the chapter *Disney animation vs. the movie musical. Changes in the creation of female characters based on Aladdin* presents a comparative analysis of the animation (1992) and live action film (2019) *Aladdin*. In recent years, the Walt Disney Studio has made major changes in the creation of female characters. Two clear trends are noticeable. New animations are being created, in which the main roles are played by modern characters that differ in image from traditional Disney princesses. The characters are searching for their own identities, repairing family relationships, while showing no need for romantic relationships. At the same time, the Studio produces live action films based on classic animations. The live-action adaptations retain the main plot axis, while introducing changes that include the creation of the main female characters. One of the main elements that differentiate *Aladdin* live action from animation is the way Jasmine is portrayed. The character traits

Maria Faustyna Gilewicz, doktorantka Filologicznych Studiów Doktoranckich ze specjalizacją z filmoznawstwa na Uniwersytecie Gdańskim; absolwentka filologii polskiej ze specjalizacją krytyka artystyczno-literacka na Uniwersytecie Gdańskim; laureatka III miejsca w V Ogólnopolskim Konkursie im. Bolesława Prusa na felieton „Słowem można wszystko”; w swoich badaniach zajmuje się współczesnym musicaliem filmowym, jego rozwojem oraz wpływem na kształt współczesnego kina. Interesuje się formą muzyczną w świecie filmu oraz obrazem kobiet w kinie.

mf.gilewicz@gmail.com

Facta Ficta.

Journal of Theory, Narrative & Media



and motivations of the princess are changed. The filmmakers attempt to create a female character that would fit into a contemporary framework. That is why Jasmina gains a new motivation, which is the desire to take the position of sultan, which until now was reserved exclusively for men. A new song is also added, through which Jasmina is to gain her own subjectivity. Attempts to deepen the character's psychology are carried out at the expense of erasing many of the heroine's traits. Jasmina's new creation affects both important plot points of the film and the behavior of the male characters. In the overtones of the whole story, the changes seem to be very reassuring. Although a new female character (Dahlia) is introduced, most of her issues are centered around men, and in addition, Jasmina's servant becomes embroiled in an affair with Jain. In view of this, the question arises, can live action films in reality portray strong and independent female characters?

Keywords: movie musical, Disney, female characters, Aladdin, Jasmine, woman in film, film adaptation

Wprowadzenie

Już od kilkunastu lat w filmach wytwórni Walta Disneya zauważalna jest tendencja uwspółcześniania kobiecych postaci. Księżniczki są już nie tylko damami w opałach, ale bohaterkami, które samodzielnie funkcjonują w świecie. Krokiem milowym miała być realizacja *Zaczarowanej* z 2007 roku. Historia animowanej księżniczki, która trafia do rzeczywistego świata, w założeniu pokazuje różnice między bajką a prawdziwym życiem. Morał jednak jest taki, że najlepszym rozwiązaniem jest pogodzenie obu światów. Bez pochwały marzycielstwa z pewnością znacznie trudniej byłoby sprzedawać gadżety związane z filmem (Ellis 2019).

Kolejnym ważnym punktem w historii kobiecych bohaterek była realizacja *Vaiany: Skarbu oceanu* w 2016 roku. To jedna z niewielu produkcji Disneya, w których główna bohaterka rozpoczyna i kończy swoją przygodę bez ukochanego mężczyzny u boku. Co najważniejsze, historia jest pozbawiona wątku miłosnego. Fabuła skupia się na samej bohaterce, a jej przyjaciel, półbóg, pełni funkcję pomocnika. Podobną próbę podjął Pixar już w 2012 roku. *Merida Waleczna* to bohaterka, która wprost przyznaje, że nie jest gotowa na romantyczną znajomość, a jej perypetie są skupione na relacjach z matką. Wiele nawiązań intertekstualnych znalazło się w niezwykle popularnych *Krainie lodu* i *Krainie lodu II*, w których występują aż dwie główne bohaterki. Wątek Elsy zogniskowany jest na poszukiwaniu własnej tożsamości. W obu częściach filmu ukazano bohaterkę jako samodzielną postać, pozbawioną relacji miłosnej z mężczyzną. Druga z sióstr, Anna, marzy za to o wielkim uczuciu. Jednak tutaj twórcy starali się odświeżyć wykorzystywane dawniej schematy. Miłość od pierwszego wejrzenia okazuje się bowiem złudna, a ostatecznie to przyjaciel zdobywa serce Anny.

Twórcy nie tylko kreują coraz bardziej niezależne bohaterki, ale także uwspółcześniają klasyczne postaci. *Kopciuszek* z 2015 roku zapoczątkował

falę remake'ów wytwórni. Film utracił formę musicalu, a tytułowa bohaterka poznała księcia przed balem. Jednak drobne zmiany okazały się dość asekuracyjne. W kolejnych latach powstały adaptacje filmowe między innymi *Pięknej i Bestii*, *Dumbo* i *Aladyna*. Planowana jest również ekranizacja *Małej Syrenki* i *Śpiącej Królowny* (WaltDisneyStudios.com 2022). W każdej inscenizacji filmowej dostrzegalne są nawiązania intertekstualne, które zdają się usprawiedliwiać powstanie nowej wersji filmu. W *Dumbo* pojawia się dziewczynka, która nie chce pracować w przyszłości w cyrku, pragnie za to oddać się nauce, lecz niestety wątek ów w żaden sposób nie wpływa na przebieg fabuły. Bella z *Pięknej i Bestii* już nie tylko czyta, ale także konstruuje wynalazki, aczkolwiek nowe zainteresowania nie mają żadnego przełożenia na rozwój historii. Z kolei Jasmina, znana z *Aladyna*, buntuje się już nie tylko przeciw małżeństwu z rozsądkiem, ale przede wszystkim przeciw prawu, które nie pozwala kobiecie pełnić funkcji sułtana (Woke Disney 2019).

Aladyn

Wpływ czasów można dostrzec przede wszystkim w sposobie przedstawienia kobiecych postaci. Popularny niegdyś model damy w opałach albo księżniczki biernie czekającej na swojego wybawiciela jest wypierany przez obraz kobiety niezależnej, która ma własne cele i marzenia, a jej jedynej aspiracji życiowej nie stanowi już zdobycie mężczyzny. Tendencja ta widoczna jest zwłaszcza w zmianach, które zaszły w najnowszej ekranizacji *Aladyna*. Księżniczka Jasmina wychyla się z drugiego planu, by obwieścić całemu światu, że nie zamierza już dłużej milczeć. W animacji z 1992 roku Jasmina śpiewa tylko jedną piosenkę, w dodatku wykonywaną w duecie z tytułowym bohaterem. Specjalnie na potrzeby filmu z 2019 roku został stworzony nowy utwór, który miał za zadanie wyemancypować księżniczkę. W animowanej wersji Jasmina walczy o to, aby móc samodzielnie wybrać męża, natomiast w wersji aktorskiej głównym problemem stało się uratowanie królestwa przed dyktaturą Jafara (Saad 2019). Jednak kobieta nadal nie przejmuje narracji i męski kanon zostaje zachowany. Czy jednak pochlebne opinie są słuszne, a twórcom udało się obronić magię animacji? Odpowiedzią na to mogą być wyniki filmu na serwisie Rotten Tomatoes. Liczby jednoznacznie wskazują, że produkcja oczarowała publiczność, ale w znacznym stopniu podzieliła krytyków (RottenTomatoes.com 2022). Jedynie około połowa z nich uważa film za wart obejrzenia¹. Zanim Walt Disney Company zdecydował się na stworzenie adaptacji *live action*, losy

¹ W przypadku animacji wskaźnik krytyków wynosi aż 95%, natomiast w filmie fabularnym 57%. Widzowie w 92% oceniają, że warto obejrzeć animację, z kolei wynik adaptacji to aż 94%.

Aladyna zostały przedstawione na deskach Broadwayu w 2014 roku. Musical podzielił amerykańską krytykę, która doceniła znane z animacji fragmenty, ale nie okazała entuzjazmu dla nowo dopisanych partii (Wyszogrodzki 2018: 25-27).

Zmiany męskich postaci

W animacji z 1992 roku stworzono kanonicznych bohaterów, którzy nie są pozbawieni wad, dzięki czemu widz może się z nimi utożsamiać. Adaptacja z 2019 roku, będąc bardzo asekuracyjną, jednocześnie wprowadziła drobne zmiany, które wpłynęły na charakter i usposobienie protagonistów. Pozorne pogłębienie postaci w rzeczywistości stawia je w znacznie gorszym świetle. Proces ten zauważalny jest już w kreacji tytułowego bohatera. W animacji Aladyn jest przedstawiony jako drobny złodziejaszek, który ma jednak dobre serce, a jedynie niski status społeczny i brak perspektyw zmuszają go do parania się niechlubnym fachem. Ekspozycyjna piosenka *One Jump Ahead* już na początku pozwala poznać wielowarstwowość postaci. Pod płaszczykiem błaznowania i dobrego humoru kryje się wrażliwość i poczucie niesprawiedliwości. Mężczyzna czuje się rozczarowany tym, jak jest postrzegany przez innych ludzi. Uważa, że jest wart znacznie więcej niż społeczeństwo się po nim spodziewa. Już sama kompozycja muzyczna ujawnia różne oblicza Aladyna. Skoczna i zabawna część główna oraz melancholijna repryza ukazują, że pod maską wesołka skrywa się wrażliwiec. Ważną sceną jest również ta, w której młodzieniec oddaje bochenek chleba głodnym dzieciom. Wcześniej przedstawiona jest droga, którą musiał przejść bohater, aby zdobyć pożywienie. W kluczowym momencie wiarygodnie przedstawione są emocje targające mężczyzną. Oddanie jedzenia wcale nie jest prostą decyzją, ale ostatecznie zwycięża empatia i chęć pomocy tym, którzy nie są w stanie o siebie zadbać. W wersji z 2019 roku ta krótka sekwencja została lekko zmodyfikowana. Zmieniła się przede wszystkim kolejność wydarzeń. W animacji *One Jump Ahead* jest piosenką typowo ekspozycyjną. Aladyn funkcjonuje jako samodzielny bohater, który przedstawia swój sposób życia. W aktorskiej adaptacji piosenka wybrzmiewa w momencie, kiedy Aladyn poznaje już Jasminę. Uciekają razem, ale treść piosenki jest gorzej dopasowana do sytuacji. Zdaje się, że księżniczka chwilami znika z ekranu tylko po to, aby jej towarzysz mógł wyśpiewać kolejne wersy. Również repryza wydaje się nie współgrać z wydarzeniami. Musical zakłada pewną umowność (Bielacki 1994: 163-169), jednak trudno jest uwierzyć, że zamiast dalej pomagać w ucieczce Jasminie, Aladyn nagle postanawia śpiewać o swoim smutnym położeniu. Z punktu widzenia porządku narracji tytułowy bohater traci część swojej suwerenności na rzecz upodmiotowienia Jasminy.

Kolejność scen jest ustalana nie z konieczności fabularnej, ale w odpowiedzi na bardziej fundamentalną potrzebę: widz musi wyczuć kochanków jako parę nawet wtedy, gdy nie są razem, nawet zanim się spotkali. Tradycyjne pojęcia struktury narracyjnej zakładają, że chronologiczna prezentacja implikuje swobodną relację (*post hoc ergo propter hoc*); w musicalu chronologiczna prezentacja i swobodna relacja zostają w kulminacyjnych momentach odrzucone na rzecz symultaneczności i podobieństwa (Altman 1988: 28)².

Istotną modyfikacją w kreacji tytułowego bohatera jest zmiana przedmiotu jego kradzieży. Mężczyzna nie zabiera chleba, a drogocenną biżuterię, którą następnie wymienia na figi. Zdaje się, że próbowano nawiązać tu do postawy Robin Hooda, który kradł tylko od tych posiadających zbyt wiele. Niestety sprawia to, że Aladyn postawiony jest w znacznie gorszym świetle. Chleb zdecydowanie lepiej oddziaływał na wyobraźnię, zwłaszcza młodych widzów, niż biżuteria. W pierwszym przypadku od razu ma się świadomość, że kradzież jest czymś koniecznym, że Aladyn, podobnie jak Jean Valjean³, kieruje się jedynie chęcią przetrwania i pomocy innym. W aktorskiej adaptacji nie odczuwa się ciężaru tych decyzji. Mimo tekstu piosenki, który opowiada o braku wyboru, widz ma wrażenie, że Aladyn traktuje wszystko niezwykle lekko. Znacznie słabiej wybrzmiewa też scena przekazania jedzenia dzieciom. Bohater nie ma żadnych wątpliwości, na jego twarzy nie widać wahania. W zasadzie bez zastanowienia przekazuje figi głodnym maluchom. Mogłoby to wskazywać na niezwykłą szlachetność bohatera, jednak zamiast tego, prezentuje kradzież jako coś łatwego czy przyjemnego, co nie wiąże się z żadnymi wyrzeczeniami. Psychologia postaci zostaje potraktowana więc powierzchownie i brakuje jej głębi.

W animacji i filmie aktorskim w inny sposób wybrzmiewa scena związana z trzecim życzeniem. Na pozór podobna inscenizacja odmiennie przedstawia charakter Aladyna. Rozmowa między tytułowym bohaterem a Dżinem rozgrywa się niedługo po tym, kiedy król wyraził zgodę na związek Aladyna z Jasminą. W wersji z 1992 roku dla młodzieńca staje się to źródłem wyrzutów sumienia. Słyszając, że jest szlachetny i prawy, czuje ciężar swojego kłamstwa. Ma wrażenie, że wszystkie komplementy są jedynie ułudą, która nie ma nic wspólnego z rzeczywistością. Po tej scenie trudno jednoznacznie stwierdzić, czy mężczyzna nigdy nie oddałby trzeciego życzenia Dżinowi. Odnosi się

² Przekład własny za: „the sequence of scenes is determined not out of plot necessity, but in response to a more fundamental need: the spectator must sense the eventual lovers as a couple even when they are not together, even before they have met. Traditional notions of narrative structure assume that chronological presentation implies casual relationship (*post hoc ergo propter hoc*); in the musical, chronological presentation and casual relationship alike are at climatic moments eschewed in favor of simultaneity and similarity”.

³ Bohater powieści Wiktora Hugo, *Nędznicy*, kradnie bochenek chleba dla swojej głodującej rodziny. W konsekwencji czynu zostaje pojmany i skazany na pracę na galercach.

raczej wrażenie, że młodzieniec bardzo potrzebuje wsparcia i przyjaźni, a uwolnienie Dżina mogłoby się wiązać z jeszcze większym zagubieniem i poczuciem samotności. W adaptacji z 2019 roku też nic nie jest jednoznaczne, ale przez swoją postawę Aladyn jest przedstawiony w znacznie gorszym świetle. Mężczyzna nie zmagą się z wyrzutami sumienia i poczuciem winy. Zamiast tego zdaje się usatysfakcjonowany faktem, jak doskonale udało mu się stworzyć sieć kłamstw. Jest zadowolony z tego, w jaki sposób odbiera go otoczenie. Gdy mówi, że ktoś taki jak on nigdy do niczego by nie doszedł bez kłamstw, odnosi się wrażenie, że to słowa człowieka, którego całkiem omamiła wizja lepszego życia.

Jednak w filmowej wersji inaczej wypada nie tylko Aladyn, ale i jego przeciwnik. Jafar z animacji to typowy zły bohater, taki, jakich wiele pojawia się w produkcjach Disneya. Od pierwszych sekund widz nie ma wątpliwości, że jest to postać, z którą nie należy sympatyzować. Animowany Jafar wzbudza strach i niepokój, co jest efektem między innymi przerysowanego wyglądu oraz złowieszczonego śmiechu bohatera. Także wszystkie działania wezyra wskazują na jego nikczemne intencje. Głównym celem mężczyzny jest obalenie sułtana i przejęcie po nim tronu. Przy tym wszystkim istotnym elementem fabuły jest relacja między Jafarem a Jasminą. Kobieta budzi w wezyrze pożądanie, co motywuje część jego działań. W filmowej adaptacji ten motyw nie występuje, bowiem Jasmina jest postrzegana przez mężczyznę wyłącznie jako księżniczka, a nie obiekt fantazji. W konsekwencji osłabieniu ulega stopień seksualizacji.

W wersji z 2019 roku postać wezyra zostaje psychologicznie pogłębiona. Przestaje on wzbudzać strach samą powierzchownością, a na pierwszy plan wychodzą jego ambicje. Wciąż głównym pragnieniem bohatera jest pozyskanie władzy, jednak ma ono inne podstawy. W animacji niewiele mówiło się o przeszłości wezyra, natomiast w wersji aktorskiej jest to wątek, który pojawia się parokrotnie. Wiadomo, że wszystko, co mężczyzna osiągnął, zawdzięcza jedynie sobie. Mimo niskiego statusu społecznego, udało mu się zdobyć pozycję wezyra. Głównym zarzutem, który inne postaci wysuwają przeciw Jafarowi, jest fakt, że jest on bezwzględny i chce zaatakować sojusznicze królestwo. Jednak śledząc historię krajów Bliskiego Wschodu, trudno uznać chęć rozszerzania terytorium za odosobniony przypadek, zdaje się to być raczej normą. Jasmina jako argument podaje, że królestwo Szirabadu jest miejscem urodzenia jej matki. Niestety widz nie dostaje więcej informacji na ten temat. Wątek został uproszczony do minimum. Obserwując plany Jafara, ma się potępić samą wizję prowadzenia działań wojennych. Twórcy dali widzom jedynie strzępki informacji, które, choć nieustannie powtarzane, wcale nie stają się bardziej przekonujące. Pojawia się tutaj pytanie, po co właściwie wprowadzono ten wątek? Jest on mocno okrojony i zamiast stawiać się przyczyną antypatii do Jafara, powoduje raczej, że człowiek lepiej rozumie jego motywacje, które wcale

nie odstają od postępowania innych sprawujących rządy. Podobne wątpliwości pojawiają się w recenzjach filmowej adaptacji. Podkreślany jest fakt, że to dobre serce, a nie kompetencje, mają większy wpływ na zostanie władcą. W związku z tym pod koniec filmu władza zostaje powierzona w ręce byłego złodzieja oraz księżniczki, która przez większość życia była zamknięta w pałacu i nie zna realnych potrzeb swoich poddanych (Vdovychenko 2020).

Zmiany damskich postaci

Nie odnosząc się do oceny gry aktorskiej czy wyborów artystycznych, należy jednak wspomnieć o zmianach fabularnych, które powodują zmniejszenie dramatyzmu w adaptacji filmowej. W animacji jednym z kluczowych momentów jest scena, w której Jasmina dowiaduje się od Jafara, że Aladyn został ścięty. Wydarzenie to uwidacznia rozmaite cechy księżniczki. Bohaterka jest zrozpaczona, bo z jej powodu zginął niewinny człowiek, który dodatkowo nie był jej obojętny. Dzięki tej sekwencji dobrze rozumiała jest niechęć Jasminy do innych mężczyzn. Właśnie straciła kogoś, z kim połączyła ją nić sympatii, a już się od niej wymaga, aby jak najprędzej wybrała męża. Dzięki temu zabiegowi bardzo emocjonalnie wypada fragment, w którym Jasmina rozpoznaje w księciu Alim dawnego znajomego. Nie tylko dowiaduje się, że drogi jej człowiek ma wysoką pozycję, ale przede wszystkim odkrywa, że pozostał on przy życiu. W remake'u ten motyw został pominięty. Brakuje wątku ścięcia Aladyna, a Jasmina nie musi się zmagać ze swoimi emocjami i z poczuciem winy. Zamiast tego pojawia się scena, w której mężczyzna skrada się do pałacu, aby oddać bransoletkę Jasminy. W rezultacie księżniczka przestaje uważać go za złodzieja. Usunięcie tak charakterystycznej sekwencji obniża poziom dramatyzmu wydarzeń, ale zarazem nadaje Jasminie więcej podmiotowości. Bohaterkę przestaje definiować żal za mężczyzną, przez co staje się samodzielną postacią, która funkcjonuje w filmowym świecie bez nieustannych myśli o Aladynie.

Jednym z głównych założeń remake'u jest nadanie Jasminie roli pełnoprawnej postaci. W wersji z 2019 roku poważnej zmianie ulegają szczególnie motywacje księżniczki. Aranżowane małżeństwo wciąż jest dla niej nie do przyjęcia, ale tym razem głównym zastrzeżeniem nie jest brak uczucia, a względy polityczne. Kobieta uważa, że pochodzący z innego kraju mężczyzna nie zna potrzeb jej ludu tak dobrze, jak ona. Poślubiłby ją tylko dla jej pozycji i urody. Księżniczka twierdzi, że to właśnie ona najlepiej sprawowałaby funkcję sułtana (Radulovic 2019). Bohaterka zostaje osadzona w dyskursie władzy, który stereotypowo jest postrzegany jako męski. W animacji głównym problemem Jasminy jest konieczność poślubienia niekochanego

i nieznanego człowieka. Księżniczka jest przy tym bardzo osamotniona. Nie ma żadnej powierniczki, nie może wychodzić z pałacu, a jej jedynym przyjacielem jest tygrys. Odosobnienie postaci dodatkowo podkreślają puste przestrzenie pałacu. Tak wielka powierzchnia mogłaby pomieścić tysiące osób, tymczasem przyszło tam żyć zaledwie ich garstce. Filmowa adaptacja rezygnuje z motywu samotności, a Jasmina otrzymuje służkę i przyjaciółkę, której może powierzać wszystkie swoje sekrety. Twórcy porzucają jeden stereotyp na rzecz kolejnego, w którym Jasmina jest skoncentrowana wyłącznie na pragnieniu panowania nad królestwem. Jasmina prawie w każdej scenie mówi o tym, że byłaby dobrym rządcą. Ma swoją wizję, ale czy tak naprawdę jest lepsza od Jafara, któremu zarzuca się obsesję na punkcie władzy? Ostatecznie los nowej wyemancypowanej Jasminy i tak jest zależny od jej ojca, który daje jej władzę. Przez to podmiotowość bohaterki zdaje się jedynie pozorna.

Najbardziej niepokojącym elementem narracji jest fakt, że kobieta w obu filmach nie potrafi nawet powiedzieć „nie”. Obie Jasminy zmagają się z dotarciem do świadomości, że nie są zainteresowane poślubieniem osoby, której nie lubią. Taka reprezentacja jest niepokojącym przesłaniem, zarówno dla młodych dziewcząt, jak i chłopców – opinia kobiety nie ma znaczenia. Jej stanowisko wobec własnego ciała, zwłaszcza dotyczące małżeństwa i kontaktów seksualnych, nie jest słyszalne w świecie rządzonym przez mężczyzn (Vdovychenko 2020: par. 29)⁴.

W adaptacji z 2019 roku pojawia się Dalia, która jest całkiem nową postacią. Wprowadzenie bohaterki wydaje się osobliwym posunięciem. Twórcy z jednej strony starają się udowodnić, że kobieta może mieć swoje aspiracje, i że jej życiowym celem wcale nie musi być wyjście za mąż. Z drugiej jednak strony przedstawiają bohaterkę, która wchodzi w relację miłosną z Dżinem. Stwarza to wrażenie, jakby każda z kluczowych postaci musiała zakończyć swoją historię, będąc w szczęśliwym związku. Wydaje się to jednak być w sprzeczności z ideą usamodzielniania się i funkcjonowania jako odrębna jednostka, której nie definiuje relacja miłosna. Z drugiej jednak strony obecność Dalii można odbierać jako próbę wprowadzenia większej liczby kobiecych postaci. Jednak nawet, gdy bohaterki zostają same, ich rozmowy dotyczą głównie mężczyzn. Ponadto, choć Dalia pełni w fabule istotną rolę, to nie ma dla niej miejsca na plakacie promującym film. Jediną obecną na nim kobietą wciąż pozostaje Jasmina, której zawsze towarzyszy kilka postaci męskich. Również wszystkie

⁴ Przekład własny za: „the most concerning part of the narrative is that the woman in both films cannot even say ‘no’. Both Jasmines struggle with getting the message across that they are not interested in marrying a person they don’t like. Such a representation is a worrying message for young girls and boys alike – the opinion of a woman does not matter. Her position towards her body, especially concerning marriage and sexual encounters, is not heard in a world ruled by males”.

postaci magiczne (między innymi małpka i latający dywan) pozostają rodzaju męskiego, co jest typowe dla animacji Disneya.

Oczywistą postacią, która wymagała jakiejś formy rozwoju, była Jasmine. Myślę, że najlepszym sposobem na wyjaśnienie sytuacji jest potrzeba równości wyzwań. Aladynowi przypadła większość wyzwań, również Dżin dostał kilka, ale czuło się, że Jasmine jest poszkodowana w tej dziedzinie. Więc to była kwestia dania jej dylematu, dzięki któremu nie będzie stereotypową księżniczką. Jak więc autentycznie dać jej głos i cel bez bycia tylko symbolem? Trzeba było na to zapracować i jakoś udało nam się znaleźć scenę lub sekwencję wydarzeń, które doprowadziły do tego, że Jasmine zapracowała na swoją pozycję (Deckelmeier 2019: par. 9)⁵.

Guy Ritchie, reżyser adaptacji z 2019 roku, w cytowanej wypowiedzi podkreśla, że główni bohaterowie filmu muszą zasłużyć na swoje pozycje. Jasmina w nowym wcieleniu potrzebuje wyzwania, podobnie jak jej partner. Musi zmierzyć się z zadaniem na swój własny sposób (Patches 2019). Czy jednak słowa reżysera pokrywają się z tym, co widzowie otrzymali na ekranie? Czy Jasmina faktycznie zasłużyła na pozycję sułtana? Nie pozostawia wątpliwości fakt, że twórcy mieli innowacyjny pomysł. Alan Menken, kompozytor ścieżki dźwiękowej do obu filmów, przyznał, że czuł potrzebę rozbudowania postaci Jasminy (Libbey 2019). Uważa on, że solowa piosenka tej bohaterki jest jednym z najważniejszych fragmentów filmu. To coś więcej niż tradycyjny utwór księżniczki, bo Jasmina pokazuje przezeń swoją siłę i wiarę w to, że zostanie wysłuchana (Whats On Stage 2019). *Speechless*, czyli solowa piosenka księżniczki, w zamierzeniu miała stać się kluczowym fragmentem filmu. Wydzźwięk jej jest porównywany do hitowego *Let It Go* z *Krainy lodu* (Mallenbaum 2019). Naomi Scott, odtwórczyni roli Jasminy, twierdzi, że jej bohaterka została uwspółcześniona. Nie jest już tylko silna i zadziorna, ale przy tym pragnie zostać sułtanem. Aktorka uważa, że to ważne, aby małe dziewczynki miały okazję zobaczyć heroinę, która walczy o swoje pragnienia (BBC Asian Network 2019). Scott jako swój ulubiony moment pracy przy filmie wymienia realizowanie *Speechless*. Całość została nakręcona za jednym razem. Piosenka stała się rodzajem podpisu aktorki pod nową wersją historii (Flicks And The City Clips 2019). Z kolei Guy Ritchie twierdzi, że jedną

⁵ Przekład własny za: „the obvious character that needed some form of fleshing out was Jasmine. I think the best way of explaining the situation is that there needs to be an equality of challenge. Aladdin had all the challenges, and the Genie had some, but it felt like Jasmine was lacking in that department. So it was a question of giving her a dilemma, of how she didn't want to be a hollow princess. So how do you authentically give her a voice and a purpose without it being a token? It had to be earned, and we somehow managed to find a scene or a sequence of events that led up to her earning that position”.

rzeczą jest to, że Jasmina aspiruje do stanowiska, które zgodnie z tradycją jest niedostępne dla kobiet, a inną jest to, że musi w jakiś sposób ukazać fakt, że się do niego nadaje. Idealnym sposobem na to stał się numer muzyczny. Wszystko dzieje się w wyobraźni Jasminy. Jest to przykładowa mowa, która ilustruje zdolności przywódcze bohaterki (Patches 2019).

W pewnym sensie droga do zostania sułtanem jest sposobem dojrzewania Jasminy w filmie. Jednak w porównaniu z rozwojem Aladyna, postać kobieca ma bardziej linearny rozwój. Jasmina przechodzi od bycia domyślnie dojrzałą i inteligentną do zyskania jednej dodatkowej cechy – umiejętności „mówienia głośno”. Taki portret wzmacnia stereotypowe seksistowskie wyobrażenia w społeczeństwie. Ponieważ główną widownią filmu wciąż są dzieci, możemy zadać pytanie o rodzaj przekazywanych im treści, a konkretnie o te, w których niezdolność kobiet do „wypowiadania się” jest uznawana za domyślną. Bronienie swojego stanowiska jest postrzegane jako odchylenie od normy i „awans” dla kobiet. [...] Sprawiając, że Jasmina szuka męskiej aprobaty, by zostać sułtanem i poślubić mężczyznę, którego pragnie, studio animacji uznaje problematyczną narrację o tym, że kobiety wciąż „nie są wystarczające”. Nie ma znaczenia, jak inteligentne lub wykształcone są, kobiety nie mogą być w pełni niezależne – potrzebują zgody mężczyzn, aby być na stanowiskach władzy (Vdovychenko 2020: par. 18-19)⁶.

Innowacyjny plan twórców nie udał się w pełni. Filmowa Jasmina jest kreowana na niezależną kobietę, która wie, czego chce od życia. W odróżnieniu od animowanej wersji jej jedynymi problemami nie są samotność i zamążpójście, ale próba przekonania innych, że nadaje się na sułtana, że funkcja, którą zawsze pełnili mężczyźni, może być sprawowana także przez kobietę. Ponownie sama idea wydaje się być słuszna, problem pojawia się przy argumentacji bohaterki. Jej głównym zarzutem wobec starających się o jej względy książąt jest to, że nie znają oni dobrze Agrabahu. Bohaterka twierdzi, że sułtan powinien być świadom potrzeb swojego ludu oraz sposobu jego funkcjonowania. Jednocześnie po wielokroć jest podkreślane, że

⁶ Przekład własny za: „in a way, the path towards becoming Sultan is Jasmine’s way of maturing in the film. However, in comparison to Aladdin’s growth, the female figure has a more linear development. Jasmine moves from being mature and smart by default to gaining one extra trait, being able to ‘speak up’. Such a portrayal reinforces stereotypical sexist imagery in society. Since the primary audience of the film is still children, we can pose questions about the type of content provided to them, specifically that in which women’s inability to ‘speak up’ is considered the default. Actually defending your stance is seen as a deviation from the norm and an ‘upgrade’ for women. [...] By making Jasmine seek male approval to become Sultan and marry the man she wants, the animation studio acknowledges the problematic narrative of women still ‘not being enough’. It does not matter how smart or educated they are, females cannot be sustainable on their own – they need men’s permission to be in positions of power”.

księżniczka nie może wychodzić z pałacu, pojedyncza próba ucieczki i chęć poznania społeczności kończy się fiaskiem, zaś Jasmina sama przyznaje, że jej wiedza pochodzi z książek. Kobieta nie ma żadnego doświadczenia, ale nie przeszkadza jej to w twierdzeniu, że lepiej nadaje się do sprawowania władzy niż Jafar, który od lat wspina się po szczeblach kariery i doskonale zna realia politycznego świata. Księżniczka zarzuca wezyrowi dyktatorskie zapędy, jednak sama zdaje się nie mieć gotowego planu rządów. Jasmina ogranicza się do wygłaszania poglądów o tym, że trzeba znać swoich poddanych i nie należy wypowiadać wojny sojusznikom. Jednak pacyfistyczne podejście jest rezultatem wyobrażeń, nie zaś realnych doświadczeń.

A próby Disneya, by zredagować ten klasyk dla być może bardziej świadomego pokolenia młodych dam, są boleśnie niezdarne. Problem z Aladynem Ritchiego polega na tym, że za bardzo się stara. W jednowymiarowej opowieści o chłopcu i jego dżinie, nowy wątek o księżniczce pragnącej nawiązać kontakt z poddanymi i być wystarczająco czytana, by rządzić królestwem, sprawia wrażenie wbijania kwadratowego kołka w okrągłą dziurę. Nawet kiedy Jasmina dostaje swój moment, koronowana przez ojca na sułtana, nie udaje nam się jej kibicować, bo jej historia nigdy nie jest wystarczająco silna, by przykuć naszą uwagę czy nasze serca. To tylko fałszywa reklama. Wewnętrzna walka i negocjacje z mocą, która definiuje Elbę i inne super dziewczyny Disneya, nie jest tutaj niczym więcej niż powierzchownym upiększeniem. Co gorsza, Jasmina jest całkowicie nieefektywna nawet jako kluczowa postać i pomimo pokoju pełnego książek, ambicji i masywnego królewskiego tygrysa bengalskiego u jej boku, jest dokładnie tam, gdzie była zanim Disney próbował wymyślić ją na nowo dla młodszej, współczesnej publiczności. Jest więc egzotyczną pięknoscią na magicznym dywanie (Pal 2019: par. 8-9)⁷.

Najważniejszym momentem Jasminy jest jej solowa piosenka, która, zgodnie ze słowami Guy'a Ritchiego, ma stanowić przykładową mowę księżniczki. Jest to chwila, w której Jasmina decyduje się na to, że musi działać (AZLyrics.com 2019). Jej inicjatywą jest podjęcie dyskusji z Hakimem, dowódcą wojska.

⁷ Przekład własny za: „and Disney's attempts at retelling this classic for a perhaps more precocious generation of young ladies, is painfully ham-handed. The problem with Ritchie's Aladdin is that it tries too hard. In a uni-dimensional tale about a boy and his genie, a new track about the Princess wishing to connect with her subjects and being well-read enough to rule the kingdom, feels like hammering a square peg in a round hole. Even when Jasmine does get her moment, crowned as the Sultan by her father, we fail to cheer for her, because her story is never strong enough to hold our attention or our hearts. It's merely false advertising. The inner struggle and negotiation with power that defines Elsa and the other super girls of Disney, is no more than surface embellishment here. [...] Even worse, Jasmine is completely ineffective even as a pivotal character and despite a roomful of books, ambition, and a massive royal bengal tiger by her side, Jasmine is exactly where she was before Disney tried to reinvent her for a younger, contemporary audience – an exotic beauty on a magic carpet”.

Kobieta odwołuje się do historii żołnierza. Dzięki temu można ją uznać za dobrego mówcę, który umie dobrać argumenty spersonalizowane na użytek danej osoby. Jednak minusem jest to, że Jasmina ponownie działa w kontrze do Jafara. Zamiast mówić o tym, co powinno się zrobić dla dobra kraju, opowiada o tym, że plany wezyra są złe.

W aktorskim *Aladynie* widać odwrotną tendencję w stosunku do *Pięknej i Bestii*. Belli dodano mnóstwo nowych cech i zainteresowań, przez co zmarginalizowano jej miłość do książek. W *Aladynie* natomiast przypisano Jasminie jedną przewodnią cechę, która przyćmiła wszystkie inne. W obu przypadkach sprawia to, że animowane pierwowzory są bardziej wielowarstwowe niż ich fabularne odpowiedniki. Kreskówkowa i aktorska Jasmina zupełnie inaczej wypadają w scenie na targu oraz w sekwencji ucieczki z Aladynem. W obu wersjach księżniczka, nie znając reguł panujących w mieście, nieopacznie wręcza dzieciom jedzenie, nie uiściwszy zapłaty. Zarówno w animacji, jak i w remake'u, z tarapatów ratuje księżniczkę Aladyn. Jednak dzieje się to już na dwa odrębne sposoby. W animacji tytułowy bohater stara się usprawiedliwić działanie kobiety, podając ją za swoją „stukniętą siostrę” (Clements 1992: 00:17:58). Jasmina od razu wciela się w nową rolę, będąc przy tym zabawną i spontaniczną. W aktorskiej wersji Aladyn wykonuje trik z bransoletką, wmawiając sprzedawcy, że to zapłata. Jasmina natomiast pozostaje bierna. Podczas ucieczki bohaterowie spotykają się z przeszkodą. Konieczne jest przeskoczenie na równoległy dach. Trzeba to zrobić przy pomocy kija, wykonując ryzykowny skok w dal. W animacji Jasmina robi to bez wahania. Jest odważna i chce zaimponować Aladynowi. W wersji *live action* kobieta ma wątpliwości i nie wierzy w siebie. Decyduje się na skok dopiero po zachęcie mężczyzny. Wydaje się to przeciwstawne idei usamodzielniania bohaterki. Można jednak spotkać się również z opinią, że okazywanie strachu jest próbą uczłowieczenia księżniczki, a jej bajkowa odwaga i umiejętności przesadnie idealizują ją jako niewiastę (Drugi Seans 2019).

Bardzo istotną zmianą w porównaniu do pierwowzoru jest podejście do cielesności kobiety. Jasmina należy do małego grona heroín Disneya, które są świadome swojej seksualności i potrafią ją w razie potrzeby wykorzystać. Podobnie jak Megara z *Herkulesa* czy Esmeralda z *Dzwonnika z Notre Dame*, także Jasmina doskonale zdaje sobie sprawę ze swojej atrakcyjności. Księżniczka wzbudza pożądanie w Jafarze, czego jest w pełni świadoma i z czego potrafi zrobić użytek. W wersji z 2019 roku wciąż podkreślana jest niezwykła uroda księżniczki, jednak Jasmina zdaje się jej nie wykorzystywać. Nie uwodzi też Jafara, ale zgadza się na małżeństwo z nim tylko po to, aby ratować ojca. Sam wezyr zresztą nie jest nią specjalnie zainteresowany, jako że jest ona krokiem do zdobycia władzy, więc nie wiąże się to z żadnym cielesnym aspektem. W ten sposób bohaterka zyskuje podmiotowość i przestaje być postrzegana wyłącznie jako obiekt seksualny. Zauważalne

jest to również w doborze kostiumów Jasminy, które zakrywają znacznie więcej ciała w porównaniu do animowanego pierwowzoru.

W obu wersjach Jasmina nabiera się na kłamstwo Aladyna, jednak w remake'u jest to niezgodne z budowanym charakterem postaci. Bohaterka jest kreowana na świadomą kobietę, która nie pozwala sobą manipulować, a jednocześnie twórcy stawiają ją w sytuacjach zdających się temu zaprzeczać. Słynna kwestia *Do you trust me?* w animacji ma bardzo silny wydźwięk. To właśnie dzięki tym słowom bohaterka rozpoznaje w księciu Aladyna. Mężczyzna pierwszy raz wypowiada to zdanie w trakcie ucieczki, natomiast drugi przed podróżą na latającym dywanie. W adaptacji zmodyfikowano tylko pierwszą sekwencję. Aladyn zadaje Jasminie pytanie przed ucieczką. Niewielka modyfikacja zmienia wydźwięk sceny. W aktorskiej wersji księżniczka prawie bez wahania idzie za obcym mężczyzną, podczas gdy w animacji Aladyn zdążył wcześniej udowodnić, że potrafi wyciągnąć ją z tarapatów. W musicalu filmowym z 2019 roku dodano scenę, w której Jasmina rozmawia ze swoją służką Dalią. Przyjaciółka wprost zarzuca księżniczce naiwność, twierdząc, że ta wierzy w to, co chce usłyszeć.

Nowym wątkiem jest również historia matki Jasminy, choć słowo historia jest użyte na wyrost. Widz dowiaduje się, że od śmierci matki głównej bohaterki wszystko uległo zmianie. Ponadto była ona kochana przez ludzi i zwykła mawiać, że nie będzie szczęśliwa, póki jej poddani są nieszczęśliwi. Można wnioskować, że stała się dla Jasminy niedoścignionym wzorem, który w pewien sposób uwarunkował jej postępowanie. Jednak podobnie jak w *Pięknej i Bestii*, także tutaj dodany wątek matki nie ma znacznego wpływu na fabułę. Podobieństwo pomiędzy obiema historiami można zauważyć także w relacjach córek z ojcami. Obie poświęcają się, żeby ratować rodzica. Bella decyduje się pozostać w zamku Bestii, a Jasmina zgadza się wyjść za Jafara, by ten przestał torturować sułtana. W pierwszym przypadku motyw jest znany już z animacji, natomiast w drugim został dodany w wersji aktorskiej.

Fabularna Jasmina zostaje pozbawiona pasji do podróży. Bajkowa księżniczka pragnie oglądać świat, a pałac jest dla niej rodzajem pułapki. Piosenka *A Whole New World* to dla niej spełnienie marzeń. Nareszcie może zobaczyć wszystkie cudowności, które wcześniej znajdowały się w sferze fantazji. Aladyn staje się tym, kto daje jej wolność i możliwość realizacji pragnień. Znamienne jest także zakończenie historii, kiedy to para odlatuje na dywanie w bliżej nieokreślonym kierunku. Film fabularny i w tym wątku wprowadza pewne zmiany. I tu Jasmina mówi o poznawaniu świata, ale jest to wypowiedziane w kontekście rządów. Kobieta chce lepiej znać miasto i jego mieszkańców, tak aby móc być dobrym sułtanem. W wyraźny sposób zmienia się też zakończenie filmu. To właśnie Jasminie przypada zaszczyt rangi sułtana, nie Aladynowi. Bohaterowie nie wyruszają oglądać cudów świata, ale pozostają w pałacu.

Podsumowanie

We współczesnych produkcjach Disneya zauważalne są dwie wyraźne tendencje, w których bardzo ważną rolę odgrywają postaci kobiece. Z jednej strony Studio inwestuje w nowe animacje, których bohaterki coraz częściej odchodzą od stereotypu damy w opałach. Elsa z *Krainy lodu* czy Vaiana z *Vaiana: Skarb oceanu* są przykładem pełnoprawnych postaci, których najważniejszym zadaniem jest poznanie własnej tożsamości oraz odkrycie, czego tak naprawdę pragną od życia. Obie bohaterki nie wykazują chęci tworzenia romantycznych relacji, co na tle klasycznych animacji Disneya stanowi pewne *novum*. Z drugiej strony powstają remake'i klasycznych animacji. *Live action Piękna i Bestia* czy *Aladyn* przyciągają do kin tłumy widzów, jednak w opinii krytyków jest to głównie zasługą nostalgii za opowieściami znanymi z czasów dzieciństwa. Twórcy pozostawiają klasyczny trzon opowieści, równocześnie wprowadzając drobne zmiany, których zadaniem jest uwspółcześnienie historii. W rezultacie modyfikacje sprawiają wrażenie asekuracyjnych i nie znajdują uznania, zarówno wśród zwolenników zachowania oryginalnej formy, jak i wśród tych, którzy uważają, że klasyczne historie wymagają solidnego przekształcenia. Na najbliższe lata zapowiedziane są realizacje kolejnych filmów *live action*, między innymi *Małej syrenki* oraz *Królewny Śnieżki*. Pozostaje pytanie, w którą stronę zdecydują się podążać twórcy Studia Walta Disneya.

Źródła cytowań

- ALTMAN, RICK (1988), *The American Film Musical*, Indiana: Indiana University Press.
- ANDREWS, MARK, BRENDA CHAPMAN, REŻ. (2012), *Merida Waleczna*, Pixar Animation Studios, Walt Disney Pictures.
- AZLYRICS.COM (2019), online: <https://www.azlyrics.com/lyrics/willsmith/speechlessfull.html/>, [dostęp: 27.12.2022].
- BBC ASIAN NETWORK (2019), 'Naomi Scott on Aladdin's Bollywood connection', YouTube.com, online: https://www.youtube.com/watch?v=_Z2Q7gYaR-4/, [dostęp: 27.12.2022].
- BIELACKI, MAREK (1994), *Musical. Geneza i rozwój formy dramatyczno-muzycznej*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- BRANAGH, KENNETH, REŻ. (2015), *Kopciuszek*, Walt Disney Pictures.
- BUCK, CHRIS, JENNIFER LEE, REŻ. (2013), *Kraina lodu*, Walt Disney Animation Studios.
- BUCK, CHRIS, JENNIFER LEE, REŻ. (2019), *Kraina lodu II*, Walt Disney Animation Studios.
- BURTON, TIM, REŻ. (2019), *Dumbo*, Walt Disney Pictures.
- CLEMENTS, RON, JOHN MUSKER, REŻ. (1992), *Aladyn*, Walt Disney Pictures.
- CLEMENTS, RON, JOHN MUSKER, REŻ. (2016), *Vaiana: Skarb oceanu*, Walt Disney Animation Studios.
- CONDON, BILL, REŻ. (2017), *Piękna i Bestia*, Walt Disney Pictures, Mandeville Films.
- DECKELMEIER, JOE (2019), 'Guy Ritchie Interview: Aladdin', ScreenRant.com, online: <https://screenrant.com/aladdin-2019-guy-ritchie-interview/>, [dostęp: 27.12.2022].
- DRUGI SEANS (2019), 'Co nowy Aladyn mówi o współczesnym świecie?', YouTube.com, online: <https://www.youtube.com/watch?v=xFmhN-LUihs/>, [dostęp: 27.12.2022].
- ELLIS, LINDSAY (2019), 'Disney Awake', YouTube.com, online: <https://www.youtube.com/watch?v=xU1ffH447YY/> [dostęp: 27.12.2022].
- FLICKS AND THE CITY CLIPS (2019), 'WILL SMITH Interviews Aladdin's Naomi Scott & Mena Massoud', YouTube.com, online: <https://www.youtube.com/watch?v=9Yod80Z9nas/>, [dostęp: 27.12.2022].
- LIBBEY, DIRK (2019), 'Why The Aladdin Remake Added A New Song For Jasmine To Sing', CinemaBlend.com, online: <https://www.cinemablend.com/news/2472165/why-the-aladdin-remake-added-a-new-song-for-jasmine-to-sing/>, [dostęp: 27.12.2022].

- LIMA, KEVIN, REŻ. (2007), *Zaczarowana*, Walt Disney Pictures, Sonnenfeld Productions, Josephson Entertainment.
- MALLENBAUM, CARLY (2019), 'Finally! Princess Jasmine gets an empowering solo in the new *Aladdin*', *USAToday.com*, online: <https://eu.usatoday.com/story/life/movies/2019/05/29/finally-jasmine-gets-empowering-solo-speechless-new-aladdin/1261316001/>, [dostęp: 27.12.2022].
- '*Movies in 2017*', *WaltDisneyStudios.com*, online: <https://www.waltdisneystudios.com/movies/2017/>, [dostęp: 27.12.2022].
- PAL, CHANDRIMA (2019), 'The Problem with *Aladdin*'s "Feminist" Princess Jasmine', *Arre.co.in*, online: <https://www.arre.co.in/pop-culture/disney-aladdin-jasmine-feminist-review/>, [dostęp: 27.12.2022].
- PATCHES, MATT (2019), 'Aladdin director Guy Ritchie on why the remake 'is not specific to any particular culture'', *Polygon.com*, online: <https://www.polygon.com/interviews/2019/5/29/18644577/aladdin-guy-ritchie-arab-culture-jasmine/>, [dostęp: 27.12.2022].
- RADULOVIC, PETRANA (2019), 'Disney finally gets the 'updated' princesses right with *Aladdin*'s Jasmine', *Polygon.com*, online: <https://www.polygon.com/2019/5/25/18637301/aladdin-live-action-jasmine-disney-princess-character/>, [dostęp: 27.12.2022].
- RITCHIE, GUY, REŻ. (2019), *Aladyn*, Walt Disney Pictures.
- ROTTENTOMATOES.COM (2019), *Aladdin*, online: <https://www.rottentomatoes.com/m/aladdin/>, [dostęp: 27.12.2022].
- ROTTENTOMATOES.COM (1992), *Aladdin*, online: https://www.rottentomatoes.com/m/disneys_aladdin/, [dostęp: 27.12.2022].
- SAAD, NARDINE (2019), 'Jasmine won't go 'Speechless' in new *Aladdin* song. But is it 'Let It Go'?', *LATimes.com*, online: <https://www.latimes.com/entertainment/music/la-et-ms-jasmine-speechless-song-aladdin-20190524-story.html/>, [dostęp: 27.12.2022].
- VDOVYCHENKO, NATALIIA (2020), 'Let me show you the world': *Aladdin* and Disney's long-standing tradition of sexism', *DiggitMagazine.com*, online: <https://www.diggitmagazine.com/articles/let-me-show-you-world-aladdin-and-disneys-long-standing-tradition-sexism/>, [dostęp: 27.12.2022].
- WHATS ON STAGE (2019), 'Alan Menken talks about new *Aladdin* song *Speechless*', *YouTube.com*, online: <https://www.youtube.com/watch?v=qyT84uvc4WI/>, [dostęp: 27.12.2022].
- WYSZOGRODZKI, DANIEL (2018), *Ale musicale! Złote stulecie 1918-2018*, Warszawa: Wydawnictwo Marginesy.